

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—Περὶ Ἀλμώπων καὶ Ἀλμωπίας θεᾶς, ὑπὸ Γ. Μπακαλάκη.

Ἀνεκρινώθη ὑπὸ κ. Α. Κεραμοπούλλου.

Ἡ ἀσφαλεστέρα πηγὴ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας, ὁ Θουκυδίδης, εἰς τὸ Β' 99, μᾶς δίδει, ὡς γνωστόν, τὴν σειρὰν τῶν κατακτήσεων τῶν ἀπὸ τοῦ Ὀρесьτικοῦ Ἀργους (σημερινῆς Χροῦπιστας τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας) καταγομένων Τημενιδῶν βασιλέων καὶ τῆς ἀρχικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Βαρνοῦντος πρὸς ὄλην σχεδὸν τὴν σημερινὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν. Ἡ χρονικῶς ἀπὸ τοῦ 700 - 498 π. Χ. (τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου Α') ἐντοπιζομένη αὕτη ἀνάπτυξις τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους ὀφείλεται κατὰ Θουκυδίδην κυρίως εἰς ἀναστατώσεις καὶ ἤττας διαφόρων ἄλλων Μακεδονικῶν φύλων καὶ ἐθναρίων, καὶ κυρίως τῶν Πιέρων, Βοττιαίων, Ἑορδῶν καὶ Ἀλμώπων.

«Τὴν δὲ παρὰ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκκου πατὴρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργους πρῶτον ἐκτῆσαντο καὶ ἐβασίλευσαν ἀναστήσαντες μάχη ἐκ μὲν Πιερίας Πίερας, οἱ ὕστερον ὑπὸ τὸ Πάγγαιον πέραν Στρυμόνος ἔκησαν Φάγηρα καὶ ἄλλα χωρία (καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ), ἐκ δὲ τῆς Βοττίας καλουμένης Βοττιαίους, οἱ νῦν ὄμοροι Χαλκιδῆων οἰκοῦσιν... ἀνέστησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς νῦν Ἑορδίας καλουμένης Ἑορδούς, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ ἐφθάρησαν, βραχὺ δὲ τι αὐτῶν περὶ Φύσκον κατόκηται, καὶ ἐξ Ἀλμωπίας Ἀλμωπας» Θουκυδ. Β' 99 (πρβλ. Κεραμόπουλλον, Μακεδονία καὶ Μακεδόνες σ. 9 ἐξ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1927-28, σ. 75 ἐξ.).

Καὶ διὰ μὲν τοὺς πρῶτους, τοὺς Πίερας, καὶ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ἔ. ἀ. καὶ ἐξ ἄλλων ἱστορικῶν μαρτυριῶν γνωρίζομεν, ὅτι ἐξωσθέντες ἐκ τῆς πρώτης ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον χώρας τῶν κατόκησαν ὑπὸ τὸ Πάγγαιον ὄρος, εἰς τὴν σημερινὴν κοιλάδα Πραβίου-Ὀρφάνου τῆς νέας Πιερίας καὶ τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Στρυμόνος παραλίων.

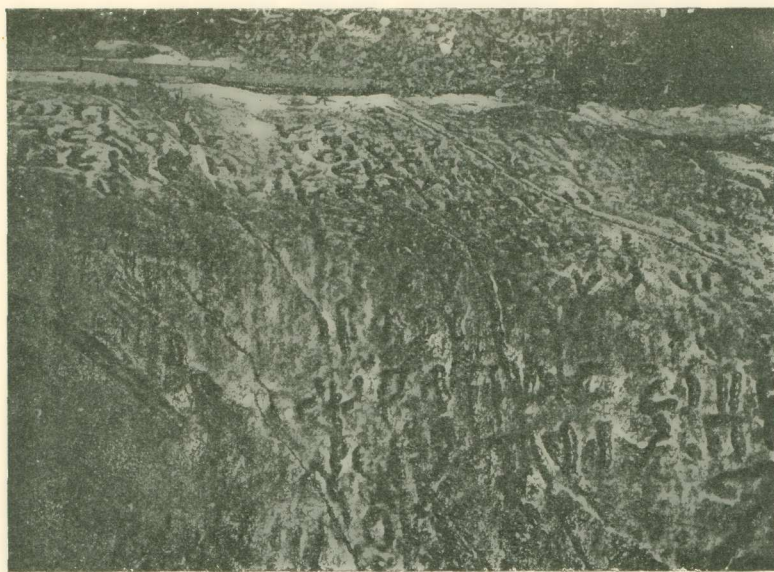
Διὰ τοὺς Βοττιαίους, τοὺς κατοικοῦντας ἀρχικῶς περίπου ὅπου ἡ βραδύτερον πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας Πέλλα, ὁ ἴδιος ὁ Θουκυδίδης ἔ. ἀ. καὶ ὁ Ἡρόδοτος Ζ', 123, 127 μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι ἐκπατρισθέντες κατόκησαν περὶ τὴν Ὀλυνθον τῆς Χαλκιδικῆς, ἥτις χώρα καὶ ὠνομάσθη διὰ τὸ γεγονός ἐκεῖνο Βοττικὴ.

Διὰ τοὺς Ἑορδούς, τοὺς περὶ τὴν σημερινὴν λίμνην τοῦ Ὀστρούβου ποτὲ κατοικοῦντας, γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἐλάχιστοι διασωθέντες ἀποκατεστάθησαν παρὰ τὴν πόλιν Φύσκον.

Ποῦ ἔκειτο ἡ Φύσκα αὕτη, δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ κεῖται Φύσκος («ἔστι καὶ ἄλλη [Φύσκος] Μακεδονίας, ἥς μέμνηται Θεαγένης ἐν Μακεδονικοῖς»). Ἐτέρα προφανῶς εἶναι ἡ παρὰ Πτολεμαίῳ Γεωγρ. Γ', 10, 7 ὁμώνυμος πόλις τῆς κάτω Μοισίας.

Ἐὰν ὅμως ἡ παρὰ Πλινίῳ Ν. Η. IV, 10, 17 εἰς τὸν κόλπον Μηκυβέρνης κειμένη «Physecella», καὶ ἡ παρὰ Πομπωνίῳ Μέλα Β, 3, 1 «Miscella» ἢ διορθωθείσα εἰς «Physecella» εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλος τύπος τῆς παρὰ Θουκυδίδη ἔ. ἄ. Φύσκου, τότε ἴσως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ οἱ Ἑορδοὶ μετὰ τὴν ἐξωσίν των κατώκησαν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ περίπου ὅπου καὶ οἱ Βοττιαῖοι.

Διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν τελευταίων τῆς σειρᾶς του, τῶν Ἀλμώπων, ὁ Θουκυδίδης οὐδὲν ἀναφέρει. Ἡ ἀναλογία ὅμως τῶν τριῶν ἐπὶ τεσσάρων πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος ἐξωσθέντων Μακεδονικῶν φύλων, ὡς καὶ ἡ μὴ δυνατὴ

Εἰκ. 1.

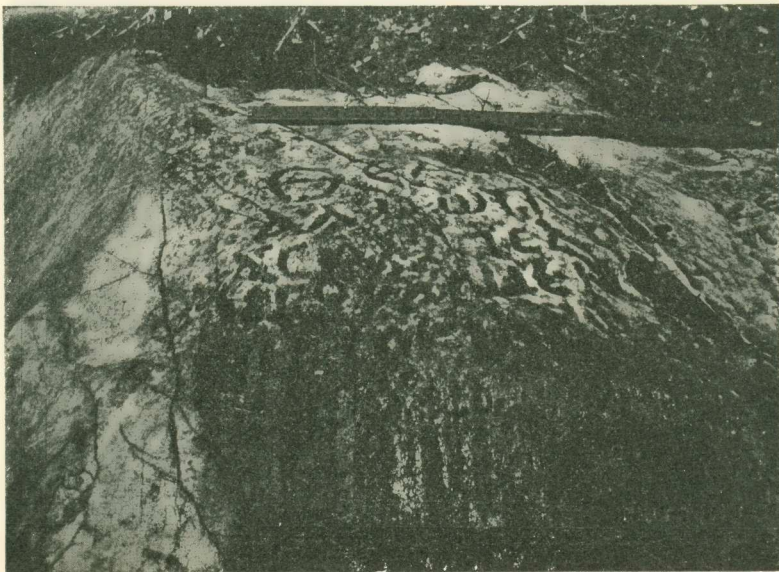
ἴσως πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν μετατόπισις τῶν Ἀλμώπων, μᾶς ἀγοῦσι πρῶτον εἰς τὴν ὑπόθεσιν μήπως καὶ οἱ Ἀλμωπεὶς ἐγκατεστάθησαν εἰς τι τμήμα τῆς μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους χώρας, τῆς μετέπειτα ἀνατολικῆς κληθείσης Μακεδονίας, καὶ εἶτα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀπὸ τότε ἤδη, εἴτε ἀσυνειδήτως ὑπεδείχθη εἰς τοὺς ἐξωσθέντας ὑπὸ τῶν Τημενιδῶν ἢ ἄλλων ἢ νέα πατρίς των εἴτε μὴ, ἀρχίζει ἡ πρόβλεψις τῆς μετέπειτα ἐπεκτάσεως τῶν Μακεδόνων καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι πιθανῶς καὶ οἱ Ἀλμωπεὶς ἐξωσθέντες κατώκησαν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ καὶ περὶ τὸν Στρυμόνα, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ἐμμέσως διὰ τῆς κατωτέρω παρατιθεμένης ἐπιγραφῆς, ἀναφερούσης λατρείαν τῆς Θεᾶς Ἀλμωπίας ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Πιερίας προποδῶν τοῦ Παγγαίου ὄρους. Πιστεύομεν, ὅτι

οὕτω συμπληροῦται ἡ σιωπὴ τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς νέας πατρίδος τῶν ἐξωσθέντων Ἀλμώπων.

Ἡ κακὴ διατήρησις τῆς ἐπιγραφῆς, χαραγμένης ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἀμόρφου βράχου καὶ ἐκτιθεμένης ἐπὶ τόσους αἰῶνας εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὥστε μετὰ κόπου νὰ ἀναγινώσκειται ὅ,τι ἠδυνήθημεν νὰ ἀναγνώσωμεν, καθὼς καὶ ἡ μεταγενεστέρα τῆς ἡλικίας οὐδὲν ὀλίγως, νομίζομεν, ἐλαττώνει τὴν σημασίαν τῆς, ἐφ' ὅσον ἐλλείπουσι παλαιότεραι πληροφοροίαι περὶ τῶν γεγονότων τούτων· δυνατὸν ὅμως μίαν ἡμέραν νὰ ἀποκαλυφθῶσιν διὰ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης τῆς χώρας.

Ἐνωθεν τοῦ περὶ τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Καβάλλας

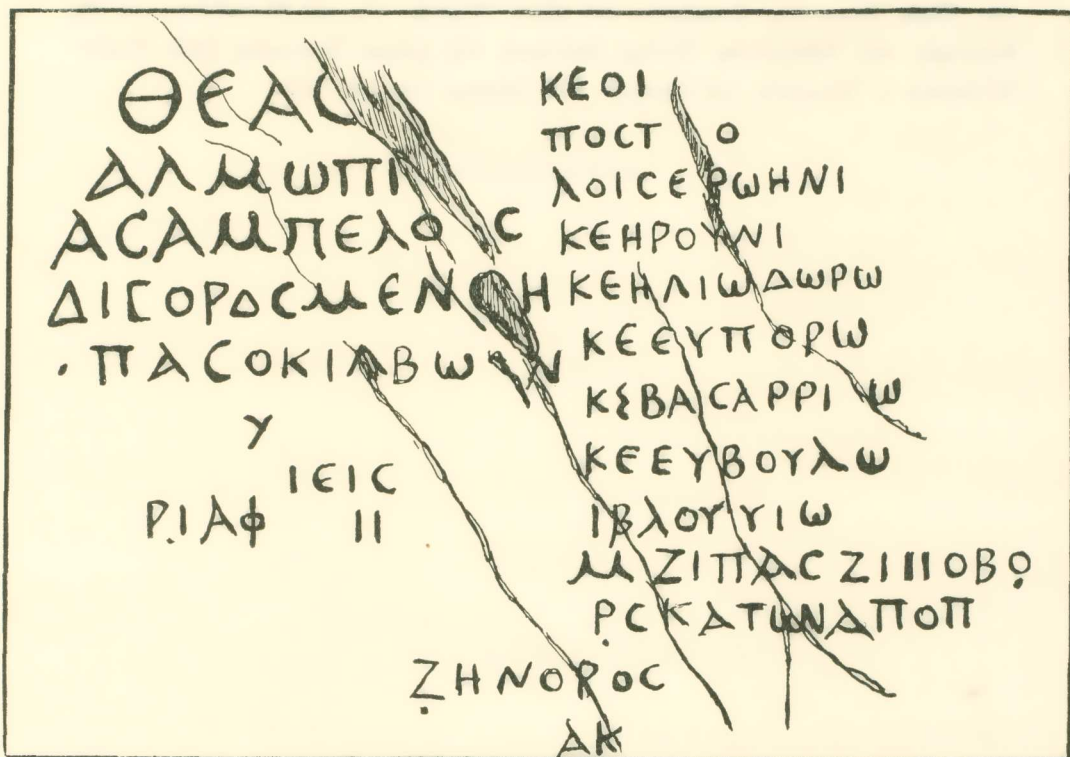
Εἰκ. 2.

εἰς Ἀμφίπολιν νέας ἐθνικῆς ὁδοῦ κειμένου χωρίου Τρίττα (Τουριστι *Čiftlik*), καὶ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου, μαρμαροῦχου ἀσβοστολίθου, τῶν προπόδων τοῦ Παγγαίου, τῇ εὐγενεῖ ὑποδείξει τῶν χωρικῶν καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἐλευθεροπόλεως κ. Σωφρονίου ἀνέγνωσα μετὰ κόπου ὅ,τι κατωτέρω δίδω εἰς τὸ παρατιθέμενον σχέδιον (εἰκ. 3). Ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς καμπύλης ἐπιφανείας τοῦ λίθου φέροντος πλείστας ρωγμὰς καὶ αὐλακώσεις, ἄνευ προηγουμένης ἐπεξεργασίας. Καταλαμβάνει χῶρον περίπου $1 \times 0,65$ μ. Τὸ κείμενον χωρίζεται σαφῶς εἰς δύο στήλας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἔπαθε περισσότερας βλάβας, ὥστε μόνον οἱ πρῶτοι τέσσαρες στίχοι τῆς νὰ ἀναγινώσκωνται σαφῶς, ἐνῶ ἀπὸ τὴν δευτέραν στήλην ἀναγινώσκονται δώδεκα.

Τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων τῆς πρώτης στήλης εἶναι 0,070-0,035 μ. ἐνῶ τῆς

δευτέρως 0,025 - 0,035 μ. Ὁ τύπος τῶν γραμμάτων εἶναι ὑστάτων ρωμ. χρόνων (βλ. εἰκ. 1, 2, 3).

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν τριῶν πρώτων στίχων τῆς πρώτης στήλης, καθ' οὓς πρόκειται περὶ ἀμπέλου τῆς Θεᾶς Ἀλμωπίας, εἶναι βεβαία. Ὁ τέταρτος ΔΙΣΟΡΟΜΕΝΗ ἴσως μεταγραπτός «δὺς ὀρισμένη». Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσῃ σημασίαν εἶχον τὰ ὅρια τῶν

Εἰκ. 3.

ιερῶν κτημάτων, περὶ ὧν ἐμερίμνα ἐν Ἀθήναις ὁ βασιλεὺς, ἀλλαχοῦ δ' ὀρίσται εἰδικοί.

Ἡ περαιτέρω ἀνάγνωσις τῆς πρώτης στήλης τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ὅλως ἀβεβαία. Ὁ 4^{ος} στίχος καὶ οἱ ἐπόμενοι ἴσως περιέχουν ποινικὴν διάταξιν: «πᾶς ὁ βλάβην(;) [δώσε]ι εἰς [τὸν φύσκον δηνά]ρια πεντακόσια . . . δύο». Τῆς δευτέρας στήλης τὸ περιεχόμενον εἶναι κάπως σαφέστερον. Τῆς δοτικῆς «ΟΙΠΟΣΤΟΛΟΙΣ = ὑποστόλοις» ἐπιτάσσεται πίναξ ὀλόκληρος κυρίων ὀνομάτων προηγουμένου τοῦ συμπλεκτικοῦ κε = καί.

Τὸ ὄνομα Ζ(ε)ιπας εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐκ τῶν ὑστάτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος (ὄρα Δήμιτσαν 920, 1104, 1105, 1056).

Υπόστολοι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Μαγνησίας ἐκαλοῦντο ἀρχαί τινες

ἴσως θρησκευτικαί (Ath. Mitt. VII, 336 κέξ.). Ἐνταῦθα ἴσως πρόκειται περὶ συλλα-
τρευτῶν τῆς ἀγνώστου Θεᾶς (Poland, Gesch. des griech. Vereinswesens, σ. 35,
43 κ. ἄ.). Ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δώσωμεν εἰς τὸ μέλλον, τῇ βοηθείᾳ ἴσως ἄλλου τινὸς
δεινοτέρου ὀφθαλμοῦ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λίθου, πληρέστερον καὶ ὀρθότερον ἴσως
τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, ἐπιλέγομεν, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐνταῦθα ἀναφερομένης τὸ πρῶ-
τον «Θεᾶς Ἀλμωπίας» ἀναφέρεται καὶ γίγας Ἄλμωψ, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς
θυγατρὸς τοῦ Ἀθάμαντος Ἑλλῆς, ἐπώνυμος τῆς χώρας Ἀλμωπίας (RE Pauly-
Wissowa λ. Ἀλμωπία καὶ Gruppe 209, ὑποσημ. 18, 218, 11).
